

Raport Zespołu

CZYSSTE CIEPŁO

opracowany na prośbę Ministra Klimatu, Warszawa, maj 2020

Skład zespołu

Przewodniczący

Paweł Skowroński – Politechnika Warszawska

Członkowie

Wojciech Bujalski – Politechnika Warszawska

Marek Hajto – AGH Akademia Górniczo-Hutnicza, Polskie Stowarzyszenie Geotermiczne

Beata Kępińska – IGSMiE PAN, Polskie Stowarzyszenie Geotermiczne

Janusz Lewandowski – Politechnika Warszawska

Joanna Maćkowiak-Pandera – Forum Energii

Bogusław Regulski – Izba Gospodarcza Ciepłownictwo Polskie

Janusz Ryk – Polskie Towarzystwo Elektrociepłowni Zawodowych

Wojciech Suwała – AGH Akademia Górniczo Hutnicza

Współpraca

Michał Iwasieczko – Politechnika Warszawska

Grzegorz Ryżyński – Państwowy Instytut Geologiczny

Arkadiusz Węglarz – Politechnika Warszawska

Cel raportu

Zaproponowanie strategii dla ciepłownictwa w horyzoncie roku 2030

- zapewnienie zasilania odbiorców
- uniknięcie ryzyka znaczącego wzrostu kosztów ogrzewania
- poprawa jakości powietrza
- dostosowanie ciepłownictwa do jego możliwej, szczególnej roli w systemie energetycznym w warunkach pełnej dekarbonizacji
- wypełnienie bieżących i przewidywanych zobowiązań wynikających z przepisów unijnej oraz krajowej polityki klimatycznej i energetycznej.

Definicja ciepłownictwa

Sektor obejmujący

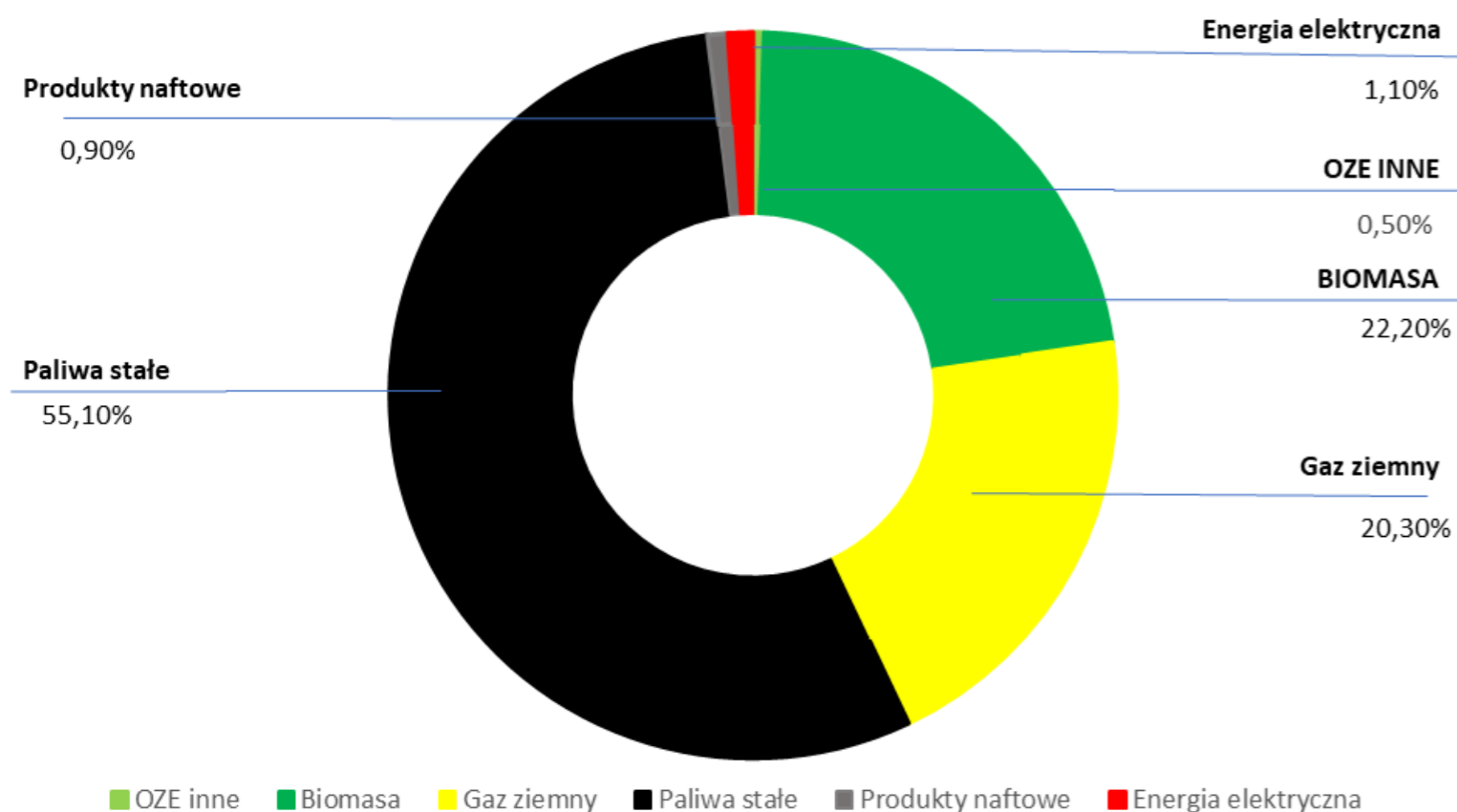
zarówno **sieciowe systemy ciepłownicze** (miejskie i przemysłowe),
jak i **indywidualne instalacje grzewcze**

Popyt na ciepło

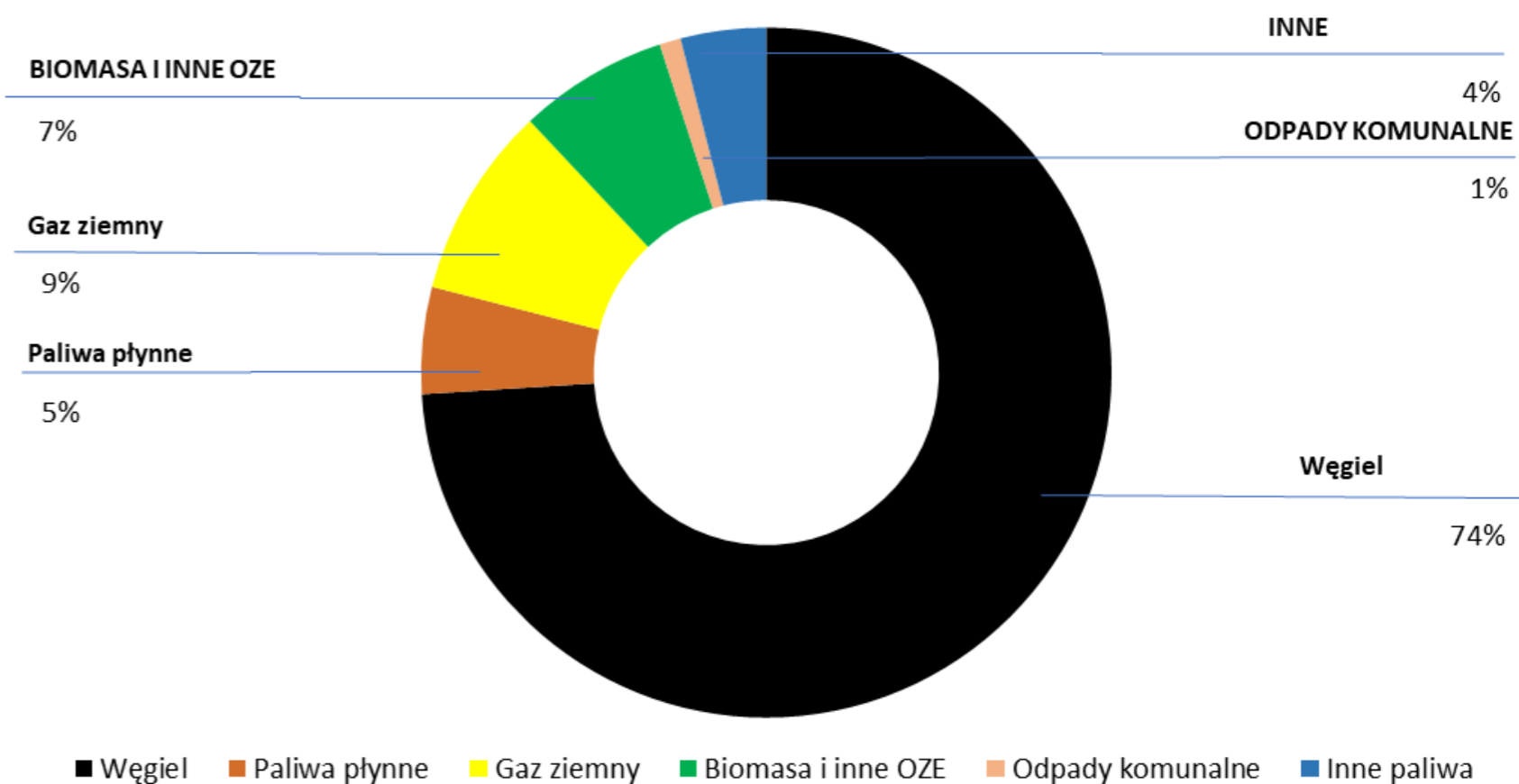
850÷950 PJ/a, z czego w przemyśle: 150-200 PJ/a

Struktura paliwowa wytwarzania ciepła

OGRZEWANIE INDYWIDUALNE

CIEPŁO SYSTEMOWE

Pilne problemy ciepłownictwa

1. Konieczność dostosowania instalacji ciepłowniczych do nowych standardów emisji zanieczyszczeń

ryzyko wstrzymania eksploatacji istniejących ciepłowni

- dyrektywa IED: konieczność dostosowywania do kolejnych nowych konkluzji BAT
- dyrektywa MCP: obiekty > 5 MWf do stycznia 2025, obiekty 1-5 MWf do stycznia 2030

Niedostosowanie instalacji do standardów emisji wymusi ich wyłączenie

2. Potrzeba redukcji niskiej emisji

wysokie koszty zdrowotne, społeczne i środowiskowe

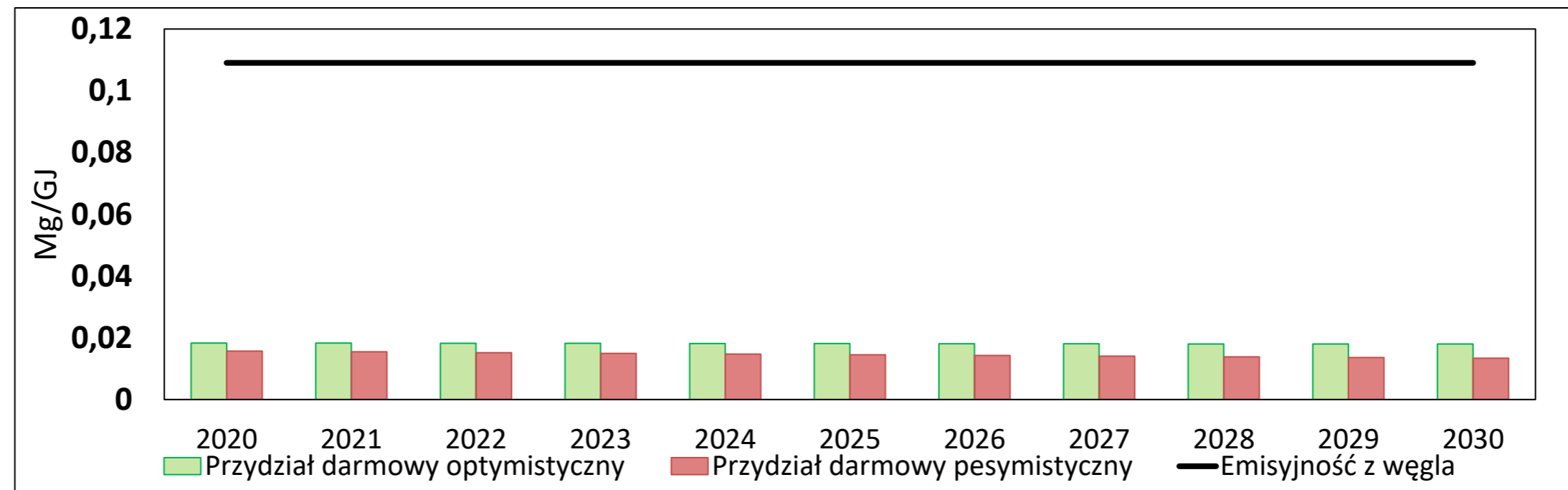
- zimą jakość powietrza w Polsce jest jedną z najgorszych w Europie.
- koszty zewnętrzne związane z eksploatacją indywidualnych pieców i kotłów węglowych są szacowane na około 20 mld zł rocznie, uwzględniając tylko wpływ regionalny i lokalny niskiej emisji (znaczący wpływ na zdrowie ludzi)
- zmiany klimatu – relatywnie wysoka emisja CO₂, ze względu na niższe sprawności indywidualnych pieców i kotłów

Pilne problemy ciepłownictwa c.d.

3. Wzrastające koszty emisji CO₂

ryzyko utraty konkurencyjności ciepła sieciowego

- problem dotyczy około 200 systemów ciepłowniczych, o mocy w źródłach ciepła 20 MWf i więcej: **ciepłownictwo powiatowe**
- w okresie od roku 2021 do roku 2030 ciepłownictwo otrzyma darmowe uprawnienia do emisji CO₂ odnoszące się jedynie do 30% realizowanej produkcji ciepła i w ilości odpowiadającej produkcji w oparciu o technologie gazowe.
- możliwy wzrost cen uprawnień do emisji CO₂ do **30÷40 EUR/t** (w pewnych scenariuszach **nawet do 70 EUR/t**)
- przy wysokich cenach uprawnień do emisji CO₂ realna jest **utrata konkurencyjności ciepła sieciowego** wytwarzanego na bazie węgla w stosunku do ciepła z indywidualnych kotłów gazowych, a nawet z indywidualnych pomp ciepła.

Pilne problemy ciepłownictwa c.d.

4. Konieczność zwiększenia udziału energii pozyskiwanej z OZE w ciepłownictwie

- Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu: w 2030 r.: w finalnym zużyciu energii brutto **udział energii z OZE: 21-23%**
- w ciepłownictwie powinniśmy uzyskać **28,4%** w 2030 r., (średnioroczny wzrost nie mniejszy niż 1,1%)

5. Konieczność poprawy efektywności energetycznej budynków

- w 2030 r. **poprawa efektywności energetycznej** o co najmniej **32,5 %** (w stosunku do scenariusza bazowego z 2007 r.) – wg dyrektywy o efektywności energetycznej
- konieczne **długoterminowe strategie w zakresie renowacji budynków** – zasobów mieszkalnych i niemieszkalnych (dyrektywa 2018/844)
- należy się spodziewać, że zostaną wprowadzone standardy zużycia energii końcowej oraz zostaną drastycznie obniżone standardy zużycia nieodnawialnej energii pierwotnej

Pilne problemy ciepłownictwa c.d.

6. Efektywność systemów ciepłowniczych (aspekt przepisów unijnych)

Efektywny system ciepłowniczy to system, w którym do produkcji ciepła wykorzystuje się w co najmniej:

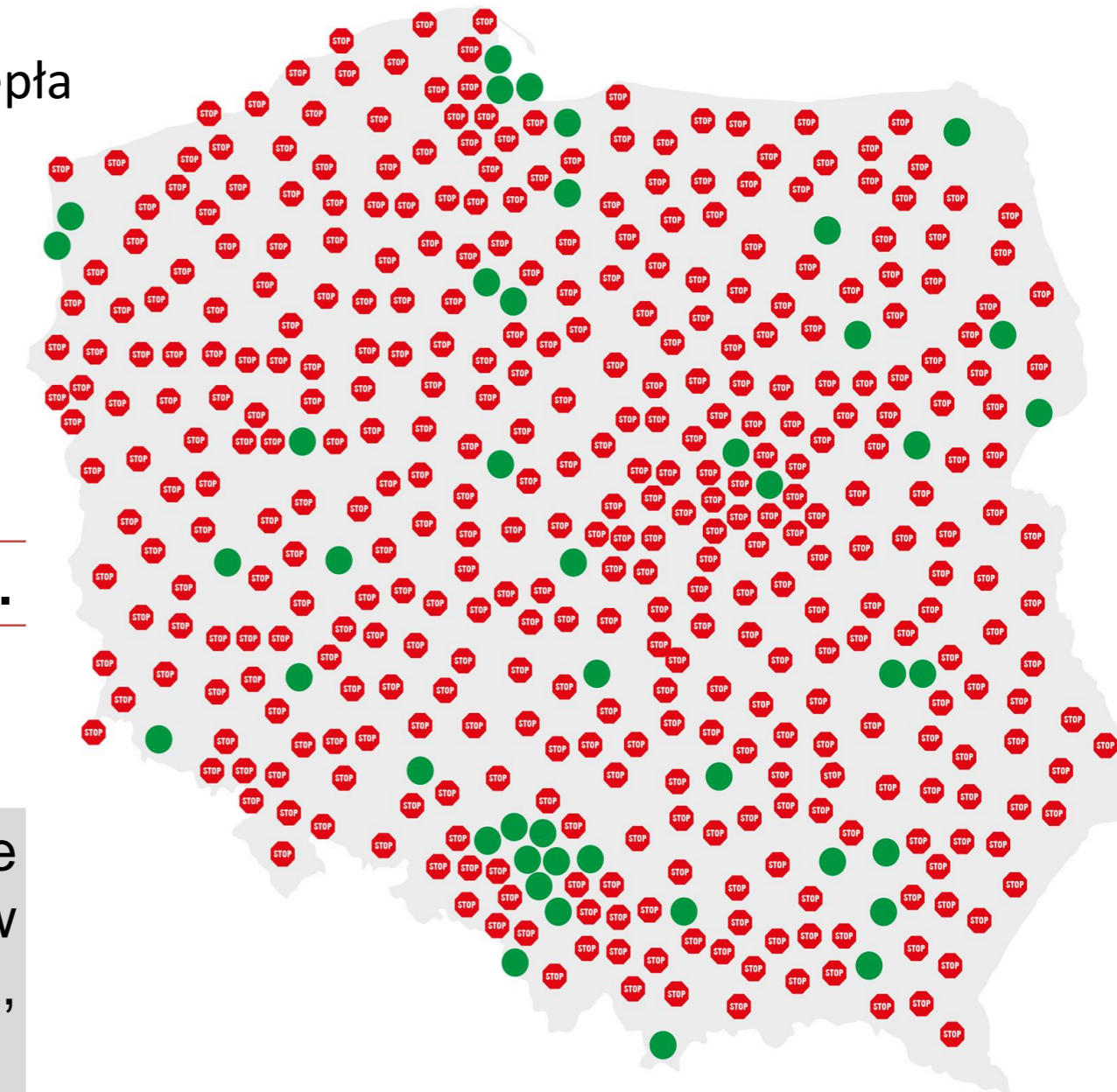
- 50%-ach energię ze źródeł odnawialnych, lub
- 50%-ach ciepło odpadowe, lub
- 75%-ach ciepło pochodzące z kogeneracji, lub
- 50%-ach łącznie energię ze źródeł jak wyżej.

Tylko około 10% polskich systemów ciepłowniczych spełnia to kryterium.

Klasyfikacja systemów ciepłowniczych jako „efektywne” jest jednym ze wskaźników, wykorzystywanym w przepisach, odnoszących się do warunków przyłączania odbiorców, standardów budynków, warunków funkcjonowania, modernizacji i finansowania systemów ciepłowniczych.

Poglądowa mapa Polski obrazująca stan „efektywnych systemów ciepłowniczych” (zielone punkty) według danych IGCP 2019.

Możliwe techniczne kierunki modernizacji

1. Likwidacja indywidualnych kotłów i pieców opalanych węglem

STAN W POLSCE

liczba mieszkań, w których do ogrzewania wykorzystywany jest **węgiel: około 4,9 mln** (w 2018 r., wg GUS).

przeciętny wiek indywidualnych kotłów węglowych przekracza 10 lat.

EMISYJNOŚĆ KOTŁÓW

wg danych katalogowych starsze kotły tzw. **klasy 1 i 2 emitują 150÷200 mg/m³ (10% O₂)** pyłów, **klasy 3: 125 mg/m³ (10% O₂).**

W praktyce emisje te są większe. Kotły węglowe tzw. **5 klasy: sprawność 88%-89%**, emisja pyłu ograniczoną do **60÷80 mg/m³ (10%O₂).**

ALTERNATYWNE ŹRÓDŁA CIEPŁA

indywidualne kotły gazowe (GZ), węzły cieplne przyłączone do sieci ciepłowniczej, pompy ciepła, kotły olejowe i na LPG, ogrzewanie elektryczne, rozwiązania hybrydowe

BARIERY

- brak dostępu do sieci ciepłowniczej lub gazowej, trudności z przyłączeniem,
- brak możliwości sfinansowania nakładów na zmianę źródła ciepła i ewentualną przebudowę instalacji kominowej
- obawa, przed perspektywą istotnego **podwyższenia kosztów ogrzewania,**
- w pewnych przypadkach skłonność do **spalania materiałów, które nie powinny być spalane** w domowych piecach i kotłach.

Możliwe kierunki techniczne modernizacji c.d.

2. Zastąpienie części kotłów węglowych układami kogeneracyjnymi lub technologiami bezemisyjnymi

DOTYCHCZASOWE DZIAŁANIA

- w większych źródłach ciepła, których dotyczy IED: **budowa IOS**
- **zmniejszanie mocy** poszczególnych **kotłów poniżej 15 MWf** (i ich pominięcie w bilansie mocy źródła ciepła, do którego odnosi się *Dyrektywa IED*) – **odłożenie inwestycji czasie**

POSTULOWANE ROZWIĄZANIA ALTERNATYWNE

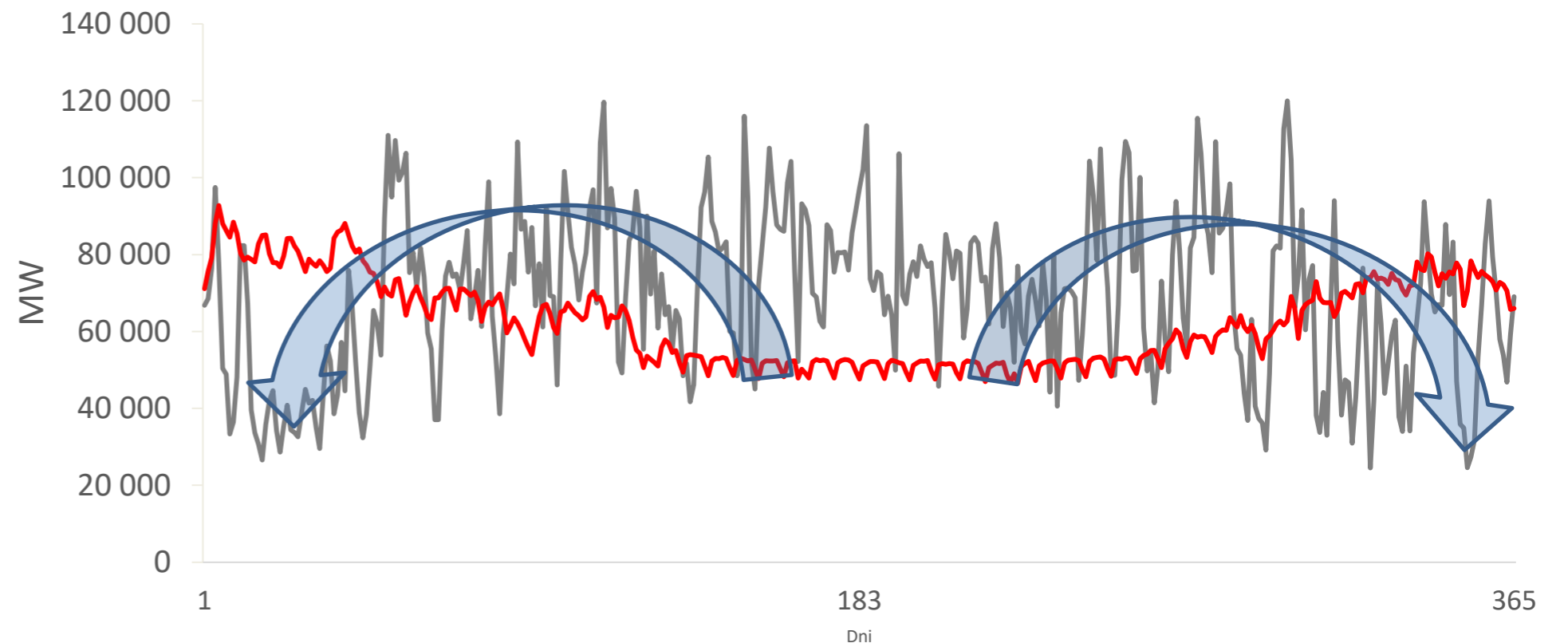
- **kogeneracja gazowa** średniej lub małej mocy (TG lub ST); układy z możliwością generacji energii elektrycznej bez kogeneracji ciepła, o krótkim czasie rozruchu, do wykorzystania jako jednostki szczytowe w KSE; w przyszłości mogą wykorzystywać paliwa pochodne (H_2 , NH_3 , ...).
- **elektrociepłownie biomasowe**, wykorzystujące biogaz, spalające odpady,
- **pompy ciepła** o dużych mocach, w tym w układach hybrydowych z OZE (turb.wiatr. lub duże instal. PV), pobierające niskotemperaturowe ciepło odpadowe, **współpracujące z siecią ciepłowniczą niskotemperaturową**,
- **duże cieplne instalacje solarne** (kolektory słoneczne)
- **instalacjami geotermalne**, w tym układami z pompami ciepła
- **szczytowe podgrzewacze elektryczne** („power to heat”)
- **odwracalne ogniwa paliwowe rSOC**
- inne ...

Możliwe techniczne kierunki modernizacji c.d.

3. Perspektywiczna rola elektrociepłowni w systemie energetycznym kraju

Elektrociepłownie mogą być opalane paliwem pochodnym (np. wodorem), wytwarzanym okresowo z nadwyżek energii elektrycznej z OZE, magazynowanym i wykorzystywanym do produkcji energii elektrycznej w okresach jej obniżonej generacji w OZE.

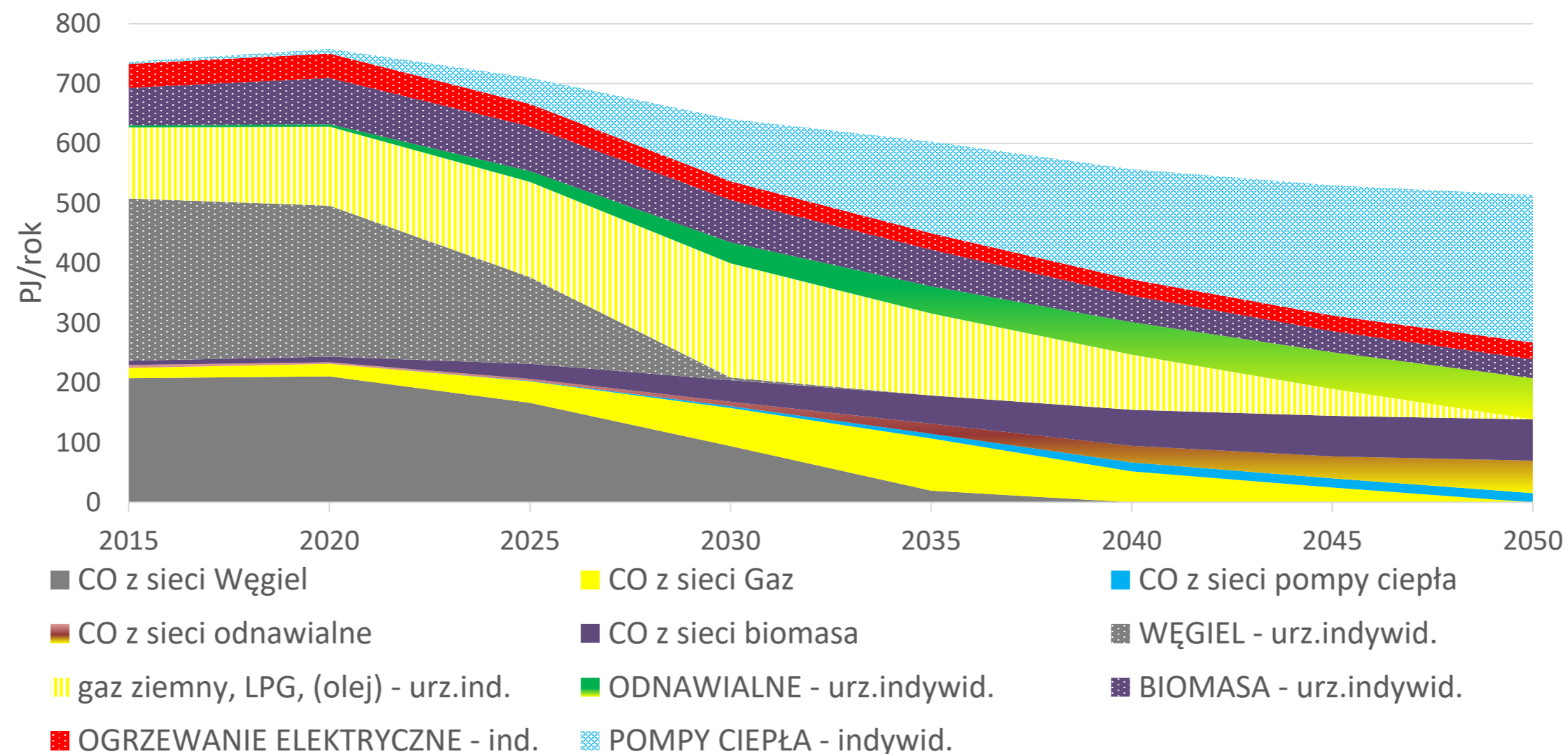
W przyszłości jednym z celów istnienia i eksploatacji sieciowych systemów ciepłowniczych może być efektywne wykorzystywanie ciepła wytwarzanego w kogeneracji z energią elektryczną, z paliw pochodnych.

— produkcja en.el. razem   — pobór nośników przez odbiorniki końcowe

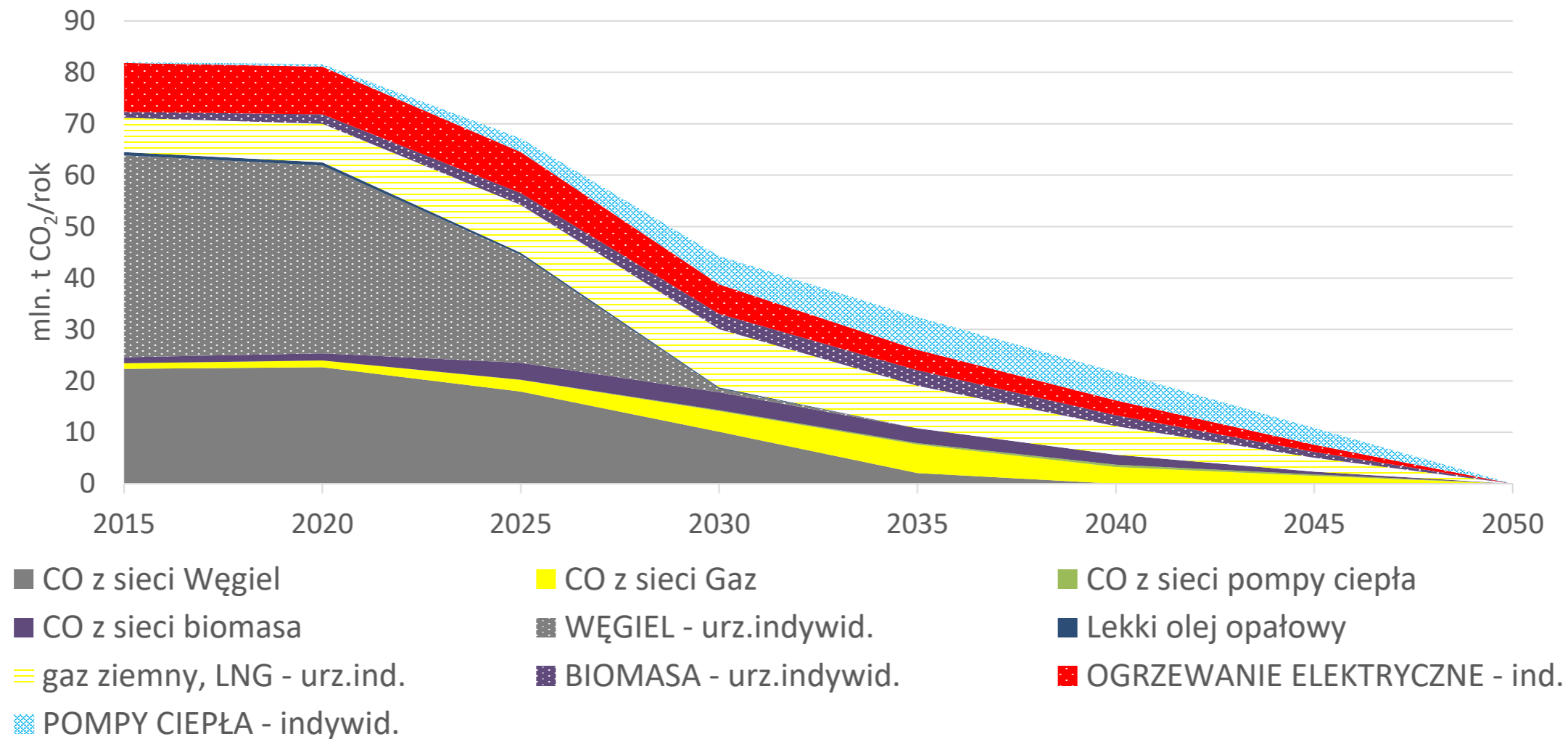
Ilustracja możliwej rocznej zmienności średniodobowej zapotrzebowania na nośniki energii dostarczane do urządzeń końcowych (do wytworzenia ciepła, pracy, światła, przetwarzania informacji) na tle symulacji średniodobowej produkcji energii z farm wiatrowych, ogniw PV i elektrowni jądrowych – przykład

Proponowany scenariusz zmian popytu na ciepło i zmian struktury zasilania

- **zmniejszenie zapotrzebowania na ciepło końcowe** do ogrzewania budynków i podgrzewu ciepłej wody o **blisko 16% do 2030 r. i ponad 30% do 2050 r.**, przy wzroście powierzchni użytkowej mieszkań w stosunku do roku 2020 o 13% do 2030 i o 33% od roku 2050
- **rezygnacja z użytkowania węgla** w paleniskach indywidualnych do roku 2030 i źródłach sieciowych do 2035-2040
- **zwiększenie wykorzystania biomasy** do celów ciepłowniczych o **20%** do roku 2050
- **zwiększenie mocy zainstalowanej w elektrociepłowniach gazowych** (9-10 GWe w 2040 r.) i **okresowe zwiększenie zużycia gazu ziemnego** o dodatkowe 6 mld m³/a w latach 2030-2035

Zmiany emisji CO₂ z ciepłownictwa w proponowanym scenariuszu zmian popytu i struktury zasilania

- **zmniejszenie emisji CO₂ związanej z wytwarzaniem i dostawą ciepła o 45% od roku 2020 do 2030**

kluczowe dla uzyskania tego efektu jest:

- **powszechna i skuteczna termomodernizacja budynków**
- **zmiany systemów ogrzewania indywidualnego** (likwidacja indywidualnych pieców i kotłów węglowych)
- **rozwój kogeneracji gazowej** (w miejsce dużej części kotłów węglowych i węglowych układów kogeneracyjnych)

Proponowane kierunki transformacji ciepłownictwa

1. Poprawa efektywności energetycznej budynków

- zmniejszenie zapotrzebowania na ciepło końcowe o co najmniej 15-16% do roku 2030
- dostosowanie budynków do standardów zbliżonych do budynków o niskim zużyciu energii (zbliżonym do najnowszych osiągalnych standardów cieplnych budynków wliczając w to chłód, jeśli taki będzie użytkowany w budynku latem).
- termomodernizacją powinno zostać objętych co najmniej 20% wszystkich budynków mieszkalnych i niemieszkalnych, w miastach i na wsi, wybranych w pierwszej kolejności z puli tych obiektów, w których termomodernizacja możliwe przynieść największe efekty
- wdrożenie standardów dla nowych budynków, dopuszczające zużycie energii na poziomie określonym w odniesieniu do najniższego osiągalnego w oparciu o dostępne technologie.

Proponowane kierunki transformacji ciepłownictwa c.d.

2. Zastąpienie paliw stałych, w szczególności węgla w gospodarstwach domowych oraz małych kotłowniach o mocach do 1 MW w paliwie – czystymi źródłami ciepła

- zastąpienia węgla użytkowanego w indywidualnych systemach grzewczych przez mniej emisyjne lub zeroemisyjne nośniki energii do roku 2030.
- kotły i piece węglowe mają zostać zastąpione kondensacyjnymi kotłami gazowymi, pompami ciepła, podgrzewaczami elektrycznymi, układami hybrydowymi z pompami ciepła i innymi OZE.
- kotły opalane drewnem opałowym mają zostać zastąpione lub dostosowane do wysokich standardów emisji, w szczególności pyłu oraz pracy ze sprawnościami powyżej 88%, z monitoringiem składu spalin uniemożliwiającym zasilanie niedozwolonymi paliwami

Proponowane kierunki transformacji ciepłownictwa c.d.

3. Wsparcie transformacji systemów ciepłowniczych

KOGENERACJA

- **Wymiana** znaczącej części **węglowych kotłów wodnych** i części **węglowych układów kogeneracyjnych** przez:
  - **elektrociepłownie gazowe**, a w dużych systemach ciepłowniczych bloki gazowo-parowe, dostosowane do współpracy z KSE w zakresie swobodnego dysponowania mocą elektryczną niezależnie od bieżącej produkcji ciepła,
  - budowę **elektrociepłowni biomasowych** średniej i małej mocy wyposażonych w wysokosprawne instalacje ochrony środowiska (wysokosprawna kogeneracja)
  - budowę **elektrociepłowni** przeznaczonych do **termicznej utylizacji odpadów**,

W wielu przypadkach, **decyzje inwestycyjne muszą zapadać natychmiast, a budowa powinna się zakończyć przed 1 stycznia 2025 r.** (wymogi Dyrektywy MCP)

INNE KLUCZOWE TECHNOLOGIE

- instalacja **wielkoformatowych systemów solarnych, pomp ciepła dużej mocy** wykorzystujących ciepło odpadowe, geotermalne, w dalszej kolejności pompy gruntowe lub powietrzne,
- wykorzystanie **ciepła odpadowego w przemyśle**
- wieloletnie programy **obniżania temperatury wody sieciowej** dostosowującej sieć ciepłowniczą do współpracy z rozproszonymi źródłami OZE oraz pompami ciepła o wyższych COP

Proponowane kierunki transformacji ciepłownictwa c.d.

4. Wsparcie najuboższych

Sformułowanie oraz wdrożenie skutecznego i **programu wsparcia najuboższych obywateli** w sposób, który zagwarantuje, że będą oni mogli współfinansować na akceptowalnym społecznie poziomie **termomodernizację** użytkowanych przez nich mieszkań oraz **zamianę indywidualnych urządzeń grzewczych**.

5. Edukacja oraz badania i rozwój

Program modernizacji ciepłownictwa, w szczególności **likwidacja indywidualnych pieców i kotłów opalanych węglem** kamiennym oraz **gruntowna termomodernizacja budynków** powinny odbywać się w dialogu ze społeczeństwem. Istotne jest uruchomienie kampanii informacyjnych.

Istotne jest uruchomienie **programów wsparcia przemysłu** i rozwoju perspektywicznych technologii.

Postulowane strategiczne kierunki polityki przemysłowej

- i. Produkcja nowoczesnych materiałów izolacyjnych i pomocniczych do zastosowania przy termomodernizacji budynków**
- ii. Rozwój technologii i produkcja pomp ciepła, powietrznych i gruntowych, o możliwie wysokich wskaźnikach wydajności (COP), do zastosowania jako indywidualne źródła ciepła dla budynków jedno- i wielorodzinnych, z opcją pracy w trybie chłodniczym**
- iii. Rozwój technologii ogniw paliwowych rSOC, jako własnej, krajowej alternatywy dla elektrolizerów i turbin gazowych lub wodorowych**
- iv. Produkcja kotłów opalanych biomasą i urządzeń ochrony środowiska**
- v. Produkcja kolektorów słonecznych**
- vi. Wykorzystanie krajowych zdolności wykonawczych, wyspecjalizowanych w nowoczesnej termomodernizacji budynków**

DZIĘKUJĘ